

Book Review

Veric, Charlie Samuya. *Children of the Postcolony: Filipino Intellectuals and Decolonization, 1946-1972*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press.

Dekolonisasyon at ang Kapantasang Pilipino: Isang Pagbasa sa Kasaysayang Intelektuwal ni Charlie Samuya Veric

Mark Joseph Pascua SANTOS

Centro Escolar University

mjpgascuasantos@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0729-5895>

ABSTRAK

Sa pag-aaral ukol sa kasaysayang intelektuwal ng mga nasyunalistang diskurso sa akademya, kadalasang nagsisimula ang mga mananaliksik sa Dekada 70s, partikular sa tinaguriang mga kilusang pagsasakatutubo sa Unibersidad ng Pilipinas. Hindi gaanong napagtutuunan ng pansin sa mga publikasyon ang ugat ng mga nasyunalistang diskursong ito sa mga taon bago ang Dekada 1970s. Sa bagong akda ni Charlie Samuya Veric na *Children of the Postcolony* (COTP), tinangka niyang punan ang patlang na ito sa kasaysayang intelektuwal ng bansa, sa pamamagitan ng pagtuon sa kaisipan nina Edith Tiempo, Fernando Zobel, Bienvenido Lumbera, E. San Juan Jr., at Jose Maria Sison. Ang sanaysay na ito ay isang deskriptibong pagbasa sa COTP ni Veric, na naglalayong siyasin ang saysay ng akda sa 'di pa tapos na proyekto ng kapantasang Pilipino na pumiglas mula sa akademikong imperyalismo ng Kanluran.

Mga Susing Salita: dekolonisasyon, neokolonyalismo, Ikatlong Daigdig, kasaysayang intelektuwal, kapantasang Pilipino.

Panimula

The decolonization of the mind consequently goes beyond the ownership of the machines of knowledge production, beyond the simple control of its means of dissemination. Full decolonization begins with the full autonomy of thought.¹

Mahigit kumulang pitong dekada na ang nakalipas mula nang makamit ng Pilipinas ang pormal na kalayaan mula sa Estados Unidos, ngunit iniinda pa rin ng bansa ang reyalidad ng neokolonyalismo. Nadarama ito sa samu't saring dimensyon ng lipunang Pilipino, ito man ay pampulitika, pang-ekonomiya, o pangkalinangan. Maipaliliwanag nito ang walang humpay na preokupasyon ng mga akademikong Pilipino sa paksa ng nasyonalismo at kolonyal na nakaraan ng bansa, sa gitna ng pagkaabala ng daigdig sa globalisasyon. Ito'y sa kabila ng paggigiit ng ilang tinig na kailangan nang umalpas ng akademyang Pilipino sa

¹ Charlie Samuya Veric, *Children of the Postcolony: Filipino Intellectuals and Decolonization, 1946-1972* (Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2020), 74.

ugnayang kolonyalismo-nasyonalismo dahil napababagal umano nito ang teoretikal na pag-unlad ng mga disiplina sa Pilipinas kung ikukumpara sa paglago ng pagteteorya sa ibang bansa.

Sa isang banda, ang bagong limbag na akda ni Charlie Samuya Veric na *Children of the Postcolony: Filipino Intellectuals and Decolonization, 1946-1972* (na tutukuyin sa kabuuan ng rebyung ito bilang COTP) ay karagdagan sa malawak na daluyong ng mga literatura ukol sa masalimuot na dialektika sa pagitan ng nasyonalismo at kolonyalismo. Ngunit sa kabilang banda, ang COTP ay isang sariwang pagdulog sa lumang paksang ito. Isa sa susing isyu na nagbigay ng kasariwaan sa akda ay ang partikular na yugtong pinagpasyahan nitong siyasatin.

Sa pagsasakasaysayan ng mga proyektong akademiko sa bansa na naglalayong magpalaya sa kamalayang Pilipino, nagsisimula ang mga mananaliksik sa Dekada Sitenta. Ang mga ganitong pagsasakasaysayan ay kalimitang nakatuon sa Unibersidad ng Pilipinas, kung saan umusbong ang tinagurian ng ilang pantas sa agham panlipunan bilang “mga kilusang pagsasakatutubo” tulad ng Sikolohiyang Pilipino, Pantayong Pananaw, at Pilipinolohiya. Subalit nakakaligtaang siyasatin ng mga Pilipinong pantas ang mga kaganapang intelektuwal sa mga naunang dekada bago ang 1970s, na naging daan upang maging posible ang pag-iral kalaunan ng mga proyektong ito. Ang patlang na ito sa kontemporaryong kasaysayang intelektuwal ng Pilipinas, na may kaugnayan sa pagbubuo ng bayan, ang tinangkang punan ng COTP.

Bago simulan ang nilalaman ng panunuring-aklat na ito, mainam na magbigay ng kaunting tala ukol sa may-akda. Isang makata at kritiko, si Veric ay kasalukuyang Kawaksing Propesor sa Departamento ng Ingles ng Pamantasang Ateneo de Manila. Nakamit niya ang kanyang ‘di-gradwadong digri sa komparatibong literatura sa Unibersidad ng Pilipinas, at masterado sa Ateneo bago siya tumungo sa Unibersidad ng Yale kung saan niya kinuha ang kanyang doktorado sa Araling Amerikano. Liban sa pagtuturo dati sa Pamantasang De La Salle kung saan siya tumayong tagapag-ugnay ng gradwadong programa sa panitikan, nagsilbi rin siya bilang ekspertong teknikal sa Commission on Higher Education (CHED). Hinirang siya bilang isang *fellow* ng Johannesburg Institute for Advanced Study ng University of Johannesburg (Timog Aprika), na nagbigay-daan upang mailimbag niya ang COTP. Liban sa COTP, may-akda si Veric ng mga akdang *Histories*,² *Boyhood: A Long Lyric*,³ at *The Love of a Certain Age*.⁴ Nakapaglathala rin siya ng mga sanaysay at rebyu sa iba’t ibang akademikong dyornal tulad ng *Philippine Studies*, *Kritika Kultura*, *American Quarterly*, *Rethinking History*, *Social Text*, at *Perspectives in the Arts and Humanities Asia*.

Pagpapahalaga

Ang kapangyarihan ng COTP ay matatagpuan sa malikhaing kakayahan ng imahinasyon ni Veric na pag-ugnay-ugnayin ang mga indibiduwal, institusyon,

² Charlie Samuya Veric, *Histories* (Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2015).

³ Charlie Samuya Veric, *Boyhood: A Long Lyric* (Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2017).

⁴ Charlie Samuya Veric, *The Love of a Certain Age* (Quezon City: University of the Philippines Press, 2019).

pangyayari, at mga ideya na sa unang sulyap ay tila walang kinalaman sa isa't isa. Kapansin-pansin ito sa madalas na paglitaw ng mga katagang pang-ugnay na nagkalat sa buong aklat tulad ng *"barely two weeks after"*, *"which coincided with"*, *"preceded by two years"*, *"exactly the same year"*, *"that year"*, *"about four months after"*, at iba pa. Sinong mag-aakala na may kaugnayang konseptuwal pala sa isa't isa sina Thomas More, Jose Rizal at Fernando Zobel? O ang Ateneo de Manila University Press sa CIA? O ang *"history of ideas"* ni Arthur Lovejoy sa *"autonomous history"* ni John Smail? Pinauulit-ulit ng may-akda ang paggamit ng mga pang-ugnay na mga salita na may kinalaman sa taon upang idugtong ang isang pangyayari sa iba pang domestikong mga pangyayari, at mas malawak na mga pandaigdigang pangyayari. Mismong si Veric ay tuwirang nagsabi na mahalagang magkaroon tayo ng *"imaginative will to connect the missing and often disparate links"*.⁵ Sa aking palagay, ang ganitong *"imaginative will"* ng may-akda – na marahil ay maiuugat pa sa kanyang 'di-gradwadong pagpapakadalubhasa sa komparatibong literatura sa UP – ang isa sa mga pangunahing kalakasan ng COTP. Sa pamamagitan nito, nakaalpas si Veric sa tradisyunal na dokumentaryong pagsasakasaysayan, na nakalilimita sa pagkatha ng naratibo dahil sa positibistang restriksyon ng mga dokumento. Mahalaga ito lalo na dahil intelektuwal na kasaysayan ang isinagawa ng may-akda, isang larangan kung saan ang mga koneksyon ay hindi lantaran. Ngunit ang ganitong malikhaing imahinasyon ni Veric ay hindi nakabawas sa kanyang husay sa dokumentaryong pagsasakasaysayan. Ang kanyang husay sa pagkalkal ng mga batis, at pagkatha ng naratibo mula sa mga ito ay makikita sa kanyang pagsasakasaysayan sa tatlong institusyon ng Ateneo.

Ang pag-alpas ng COTP sa tradisyunal na dokumentaryong pagsasakasaysayan ay maiuugat sa interdisiplinaryong oryentasyon nito. Sa introduksyon pa man ng aklat ay nilinaw na ng may-akda ang interdisiplinaryong lapit ng COTP. Tumatagos sa samu't saring disiplina ang mga talakayan at nagmumula rin sa magkakaibang disiplina ang mga konseptong ginamit ng akda, mula sa panitikan, sining, pilosopiya, historiograpiya, at kasaysayang intelektuwal, hanggang sa araling Amerikano, araling Pilipino, araling kultural at iba pa. Liban sa malikhaing imahinasyon ng may-akda, isa pang salik ang kanyang interdisiplinaryong lapit sa mahusay na pagkatha ng naratibo ng aklat. Ngunit sa kabilang banda, ang interdisiplinaryong lapit din na ito ang maaaring iturong dahilan kung bakit medyo may kabigatan basahin ang akda para sa ilang mambabasa. Ang mga mambabasa na namulat sa uni-disiplinaryong kasanayan ay magkakaroon ng kahirapan sa pagbagtas sa kabuuan ng aklat. Isang halimbawa na nito ang medyo teknikal na pagtalakay sa bahagi ng introduksyon kung saan matatagpuan ang patungkol sa kasaysayang intelektuwal at araling Amerikano. Gayundin, ang mga mambabasang walang gaanong kasanayan sa disiplina tulad ng kritisismong pampanitikan ay mahihirapan na basahin ang ilang kabanata ng aklat, tulad ng talakayan ukol sa pormalismo sa kabanata ukol kay Tiempo.

Isa pang maipagmamapuri sa aklat ay ang pagbibigay-diin nito sa panlipunan at pampulitikang saysay ng kasaysayan sa kasalukuyan. Gamit ang konsepto ng *"potential history"* ni Azoulay, pinupuna ni Veric ang isang uri ng kasaysayang nakakulong sa nakaraan at walang kinalaman sa masalimuot na kasalukuyan. Pinaninindigan ng *"potential history"* na ang kasaysayan ay isang nagpapatuloy na tunggalian sa kasalukuyan. Ang isang kasaysayang nakakulong lamang sa nakaraan ay apulitikal, at makakasangkapan ito ng mga makapangyarihang nang-aapi upang hindi magambala ang sistemang kanilang pinaghaharian.

⁵ Veric, *Children of the Postcolony*, 169.

Taliwas dito, ang “*potential history*” ay maaaring maging instrumento ng mga api para sa pagkamit ng kalayaan. Makatutulong ito sa Kapilipinuhan upang maipagpatuloy ang ‘di-pa-tapos na himagsikan ng 1896, tungo sa pagbubuo ng isang mas makatarungang lipunan sa kasalukuyan. Sa ganang ito, ang kasaysayan ay hindi lamang basta isang akademikong disiplina na preokupasyon ng mga propesor na kailangang magpalago ng *curriculum vitae*, kundi isang instrumento ng pagsasakapangyarihan sa mga api, isang kasangkapan para sa proseso ng tinatawag ni Freire na “*conscientization*”, kung saan ang dating mga itinuturing lamang na pasibong obheto ng kasaysayan ay nagbabagong-anyo tungo sa pagiging aktibong subheto na nagtatakda ng kanilang sariling hinaharap.

Inklusibo ang lapit ni Veric sa dekolonisasyon, na sa aking palagay ay isa pang kalamangan ng aklat sa paglaban nito sa neokolonyalismo. Nakapailalim sa malawak na bersyon ng dekolonisasyon ni Veric ang iba’t ibang hibla at anyo nito mula sa antikolonyal na pakikibaka at paggamit ng wikang bernakular hanggang sa pagpopook ng mga banyagang teorya sa kontekstong Pilipino. Sa halip na pumili lamang ng isang makitid na kategorya ng dekolonisasyon (tulad halimbawa ng radikal na antikolonyalismo tulad ng makikita sa kaisipan nina Lumbera, San Juan at Sison), mababanaag ang kahandaan ng COTP na tanggapin bilang kapanalig ang anumang intelektuwal na tradisyong magagamit natin para sa pagbuo ng isang makatarungang lipunan. Positibo ito, dahil sa halip na maglaban-laban ang mga tradisyong mapagpalaya na iisa lang naman ang pinakamatayog na layunin (ang tunay na kalayaan ng Kapilipinuhan), makatutulong ito na mapagkaisa ang akademikong komunidad laban sa iisang kalaban (tulad ng neokolonyalismong Amerikano). Ganito rin ang tindig ni E. San Juan sa kanyang akdang *Rizal in Our Time*⁶ noong magbigay siya ng kanyang opinyon ukol kay Rizal at Bonifacio. Aniya, hindi produktibo na paglabanin ang dalawa, sapagkat pareho naman silang bahagi ng iisang tradisyon ng ating radikal na nasyonalismo (magkaiba man ang naging metodo nilang dalawa tungo sa pagbabago). Sa halip na paglabanin ang dalawa at pumili lamang ng isa sa kanila, mas makatutulong sa ating paglaban sa neokolonyalismong Amerikano kung mas marami ang ating magagamit na mga simbulong pangkasaysayan (aniya, si Rizal ang tumatayong teorya habang si Bonifacio naman ang praktika). Tila ganito rin ang pagka-inklusibo ng COTP. Mahihinuha rito na ayos lamang ang pagiging sari-sari ng nilalaman ng tinatawag ni Veric na “*cultural archive of decolonization*.” Sa halip na pagtuunan ang mga kontradiksiyon sa pagitan nina Tiempo, Zobel, Lumbera, San Juan, at Sison, minabuti ng COTP ang kaisahan ng kanilang mga diwa tungo sa pagbuo ng isang malayang kamalayang Pilipino.

Sa ganitong konteksto maipagmamapuri ang inklusibong dulog ni Veric sa dekolonisasyon. Yamang dambuhala at sistematiko ang puwersang binabangga ng mga nagnanasang magsulong ng katarungang panlipunan, mahalaga ang pagkakaroon ng maraming sandata. Hindi makatutulong ang pagpili lamang ng ilan at pagtapon sa iba pang mga sandata. Totoo rin ito sa antas ng tunggaliang hegemoniko o kultural na digmaan. Kaya mainam na makinig sa aral ng COTP, na samantalain ang paggamit sa anumang teoretikal na sandatang mahahanap natin, gaano man ito karadikal tulad ng kaisipan nina Lumbera, San Juan, at Sison, o gaano man ito kalumanay tulad ng kaisipan nina Tiempo at Zobel.

⁶ E. San Juan, Jr., *Rizal in Our Time: Essays in Interpretation*, Revised Edition (Mandaluyong: Anvil Publishing, Inc., 2011), 90.

Pagtatapos

Ang eksposisyon ni Veric sa kaisipan ng ilang piling intelektuwal ay maituturing na katuparan sa ninanasa ni Syed Farid Alatas na pagbibigay-tuon sa mga intelektuwal ng Ikatlong Daigdig bilang lunas sa tinatawag niyang suliranin ng “*academic dependency*.”⁷ Aniya, madalas na napapansin lamang natin ang mga intelektuwal ng Ikatlong Daigdig bilang obheto ng pag-aaral (halimbawa, si Rizal bilang paksa sa pag-aaral ng kasaysayan). Ngunit hindi natin sila itinuturing na potensyal na batis ng pagdadalumat (halimbawa, ang kaisipan ni Rizal bilang batis ng teoretisasyon sa sosyolohiya), tulad ng pagturing natin sa mga Kanluraning intelektuwal. Ang ganitong kinasanayan nating pagtrato sa mga intelektuwal ng Ikatlong Daigdig ay lalo pang nakapagpapalala sa suliranin ng “*academic dependency*” na nakapaglilingkod sa interes ng neokolonyalismo. Samakatuwid, ang eksposisyon ni Veric sa mga Pilipinong intelektuwal ay ambag hindi lamang sa pagpapalaya ng diwa ng Kapilipinuhan, kundi kontribusyon din sa pagpapalago ng produksyon ng kaalaman sa Ikatlong Daigdig.

Kung tutuusin, iilan pa lamang ang umiiral na akademikong literatura tulad ng COTP na nagsagawa ng eksposisyon sa kapantasan ng mga Pilipinong intelektuwal. Sa disiplina ng kasaysayan, nariyan ang *Brains of the Nation*⁸ ni Resil Mojares, na tumatalakay sa buhay at kaisipan ng ilang intelektuwal noong ikalabingsiyam na dantaon tulad nina Pedro Paterno, T.H. Pardo de Tavera, at Isabelo de los Reyes. Mistulang sikwel dito ang *Liberalism and the Postcolony*⁹ ni Lisandro Claudio na sumusuri naman sa mga pulitikal na kaisipan noong ikadalawampung dantaon nina Camilo Osias, Salvador Araneta, Carlos Romulo, at Salvador Lopez. Sa hanay ng mga pilosoper, ipinagbunyi noong nakaraang taon ang pagkalimbag ng *Mga Tomasino sa Pilosopiyang Filipino*¹⁰ ni Emmanuel de Leon. Itinuturing na kauna-unahang intelektuwal sa kasaysayan ng pilosopiya sa Pilipinas, tinasa ni de Leon ang pamanang intelektuwal ng ilang piling pilosoper ng Unibersidad ng Santo Tomas tulad nina Emerita Quito, Leonardo Mercado, Florentino Hornedo, Florentino Timbreza, Romualdo Abulad at Alfredo Co. Mayroon ding intelektuwal na kasaysayan na nailimbag sa disiplina ng teolohiya, ang *Theology in the Philippine Setting*¹¹ ni Rodrigo Tano, na nagtampok kina Carlos Abesamis, Catalino Arevalo, Edicio de la Torre, Emerito Nacpil, at Vitaliano Gorospe (ngunit apat na dekada na mula nang mailimbag ito, at sa abot ng kaalaman ko ay wala pang tulad nito na nailimbag muli sa disiplina ng teolohiya).

Marahil, ang kakarimpot na bilang ng ganitong uri ng mga aklat ay sintomas ng mababang pagtingin natin sa mga Pilipinong pantas na taliwas sa mataas na pagkamangha natin sa mga Kanluraning palaisip. Manipestasyon ito ng itinuturing ni Jose de Mesa na suliranin nating mga Pilipino sa aspeto ng ating panlipunang sikolohiya. Dulot ng matagal na karanasang kolonyal, naisalooob natin ang matagal na panghahamak ng mga mananakop sa ating kakayahan na

⁷ Syed Farid Alatas, *Alternative Discourses in Asian Social Science: Responses to Eurocentrism* (New Delhi: Sage Publications, 2006), 182.

⁸ Resil B. Mojares, *Brains of the Nation: Pedro Paterno, T.H. Pardo de Tavera, Isabelo de los Reyes, and the Production of Modern Knowledge* (Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2006).

⁹ Lisandro E. Claudio, *Liberalism and the Postcolony: Thinking the State in 20th-Century Philippines* (Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2017).

¹⁰ Emmanuel C. De Leon, *Mga Tomasino sa Pilosopiyang Filipino: Ang Intelektuwal na Pamana ng mga Pangunahing Tomasinong Pilosoper sa Kasaysayan ng Pamimilosopiyang Filipino* (Quezon City: Aklat ng Bayan, Komisyon sa Wikang Filipino, 2019).

¹¹ Rodrigo D. Tano, *Theology in the Philippine Setting: A Case Study in the Contextualization of Theology* (Quezon City: New Day Publishers, 1981).

mag-isip para sa ating mga sarili.¹² Kaya hindi nakapagtataka kung bakit kakaunti ang mga aklat na isinulat ng mga Pilipino ukol sa kaisipan ng mga kapwa Pilipinong intelektuwal, samantalang napakarami nang nailimbag na mga akdang nakatutok sa kapantasan ng mga Kanluraning palaisip. Taliwas dito, minsang naibahagi ng isang Europeong teologo na sa mga bansa sa Europa, madalas ang paglitaw ng mga aklat, artikulo, tesis at disertasyon na nagbibigay ng ebalwasyon (kritikal man o deskriptibo) sa mga pantas ng kanilang bansa sa kanya-kanya nilang disiplina.¹³ Maaaring ipagpalagay na bunga ito ng tiwala nila sa intelektuwalidad ng kanilang mga kababayan.

Ang COTP ay patunay na mayroon tayong maiaambag. Lantad na lantad ito sa paulit-ulit na pagbibigay-diin ni Veric sa punto na ang karanasang Pilipino ay nagtataglay ng estratehikong lokasyon sa pandaigdigang diskurso ukol sa dekolonisasyon. Makailang ulit niyang nabanggit na dahil sa maagang pagiging postkolonyal na estado ng Pilipinas noong 1946, at sa masalimuot na karanasan ng bansa sa pagbabanggaan ng dekolonisasyon at neokolonyalismo, napakahalaga ng aral na maibabahagi ng Pilipinas sa kabuuan ng Ikatlong Daigdig.

Naiiba rin ang COTP sa mga naunang kasaysayang intelektuwal kung ang pag-uusapan ay isyung disiplinal. Taliwas sa aklat nina Mojares, Claudio, de Leon, at Tano na nakatutok lamang sa isang partikular na larangan (kasaysayan, pilosopiya at teolohiya), interdisiplinaryo ang bersyon ng kasaysayang intelektuwal na naisakatuparan ni Veric. Sa ganang ito ay nakapagbukas ang COTP ng maraming posibilidad sa pagkatha ng kasaysayang intelektuwal sa Pilipinas. Bagaman sa aking palagay ay totoong kailangang magsagawa ng kasaysayang intelektuwal ng bawat disiplina sa Pilipinas, magiging mabunga ang pagsunod sa ehemplo ni Veric na pagtipon sa kaisipan ng mga intelektuwal na nagmula sa iba't ibang larangan.

Sa kahuli-hulihan, ang COTP ay hindi lamang pagmamapa sa mga umiiral na intelektuwal na tradisyon ng dekolonisasyon sa Pilipinas. Kung paanong ang kaisipan nina Tiempo, Zobel, Lumbea, San Juan, at Sison ay bahagi ng “*cultural archive of decolonization*” ng 1950s at 1960s, ang kapantasan mismo ni Veric ay dagdag din sa lumalagong ideolohikal na arsenal na ito ng mga Pilipino tungo sa pagkamit natin sa pangarap ng may-akda, ang pagkakaroon ng Kapilipinuhan ng “*full autonomy of thought*.”

¹² Jose M. De Mesa, *Why Theology is Never Far from Home* (Manila: De La Salle University Press, Inc., 2003), 58.

¹³ Robert W. Yarbrough, “New Testament Studies in Europe”, in *Understanding the Times: New Testament Studies in the 21st Century. Essays in Honor of D.A. Carson on the Occasion of His 65th Birthday*, eds., Andreas J. Kostenberger and Robert W. Yarbrough (Wheaton, Illinois: Crossway, 2011), 333-337.

SANGGUNIAN

- Alatas, Syed Farid. *Alternative Discourses in Asian Social Science: Responses to Eurocentrism*. New Delhi: Sage Publications, 2006.
- Claudio, Lisandro E. *Liberalism and the Postcolony: Thinking the State in 20th-Century Philippines*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2017.
- De Leon, Emmanuel C. *Mga Tomasino sa Pilosopiyang Filipino: Ang Intelektuwal na Pamana ng mga Pangunahing Tomasinong Pilosoper sa Kasaysayan ng Pamimilosopiyang Filipino*. Quezon City: Aklat ng Bayan, Komisyon sa Wikang Filipino, 2019.
- De Mesa, Jose M. *Why Theology is Never Far from Home*. Manila: De La Salle University Press, Inc., 2003.
- Mojares, Resil B. *Brains of the Nation: Pedro Paterno, T.H. Pardo de Tavera, Isabelo de los Reyes, and the Production of Modern Knowledge*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2006.
- San Juan, Jr. E. *Rizal in Our Time: Essays in Interpretation*, Revised Edition. Mandaluyong: Anvil Publishing, Inc., 2011.
- Tano, Rodrigo D. *Theology in the Philippine Setting: A Case Study in the Contextualization of Theology*. Quezon City: New Day Publishers, 1981.
- Veric, Charlie Samuya. *Histories*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2015.
- _____. *Boyhood: A Long Lyric*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2017.
- _____. *The Love of a Certain Age*. Quezon City: University of the Philippines Press, 2019.
- _____. *Children of the Postcolony: Filipino Intellectuals and Decolonization, 1946-1972*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 2020.
- Yarbrough, Robert W. "New Testament Studies in Europe." In *Understanding the Times: New Testament Studies in the 21st Century. Essays in Honor of D.A. Carson on the Occasion of His 65th Birthday*, edited by Andreas J. Kostenberger at Robert W. Yarbrough. Wheaton, Illinois: Crossway, 2011.